

Pribula László
A jogalkalmazás szakmai kritikája

Gondolatok Dr. Kende Péter: Elorzott igazság című könyvéről

Dr. Kende Péter – *Elorzott igazság (Hibiszkusz Könyvkiadó Kft. 2008.)* című könyvében – csakúgy, mint az ezt megelőző *Védtelen igazság* című munkájában is – a bíróságok tevékenységét veszi kritikusan elemzés alá, számos olyan büntető és polgári eljárás bemutatásával, amelyekben a szerző álláspontja szerint súlyos bírói tévedések történtek.

A könyv jelentősen eltér az utóbbi időszakban a bíróságok tevékenységeit vizsgáló munkáktól abban, hogy nem a bíróságok igazgatásával, a bírósági szervezetrendszer változatlan formában való megmaradásának vagy átalakításának a szükségességével, a bírók kiválasztásával, értékelésével, a bírói döntések nyilvánosságával foglalkozik, hanem hol hosszabb, hol rövidebb esettanulmányokat közöl, amelyekben a jogalkalmazás valamilyen előadott tévedése a közös.

Mivel a bíróság határozatai döntő kihatással vannak az eljárásban részt vevő felek vagyoni és életviszonyaikra, természetes, hogy közérdeklődésre tarthat számot a jogalkalmazás folyamatának, a bírák felkészültségének, akár egyes konkrét ügyeknek a részletes elemzése. A szakmai és társadalmi, objektív elemző viták feltehetően pozitív hatással lehetnek a jogalkalmazás fejlődésére is. Kérdéses, hogy mennyire használ az ilyen párbeszéd kialakulásának a könyv végkövetkeztetése, amely sommásan úgy fogalmaz: *„Egy dezorientált és demoralizált komplett masinéria, az igazságszolgáltatás teljes rendszere működik hihetetlenül silány szakmai színvonalon.”* (252.o.) Azért sem tűnik szerencsésnek a megfogalmazás, mivel a könyv kevésbé mutat be megoldási javaslatokat – ilyen kivétel pl. a Nagy-Britanniában működő Büntető Ügyeket Felülvizsgáló Bizottság bevezetésének a támogatása –, és a végső összegzésen kívül nehezen követhető, hogy melyek a szerző álláspontja szerint a tévedéseknek az igazságszolgáltatás rendszeréből következő okai. Nehezíti az ügyek tényszerű elemzését, hogy a szerző nem kívülállóként, hanem valamelyik résztvevő pozíciójából közelít az esethez – amely többször is magában hordozza a szubjektív véleményből adódó pontatlanságokat.

Mindez nem annak a kategórikus kimondását jelenti, hogy a szakmát csak a szakma bírálhatja. Sőt, a jogfejlesztő értelmezés igénye megköveteli akár az adott jogintézmény alakításának társadalmi kontrollját – az utóbbi években megfigyelhető volt a nem vagyoni kártérítés alkalmazásában, a személyiségi jogok védelmének tágabb értelmezésében, a fogyasztóvédelmi szempontok előtérbe kerülésében a társadalmi igények pozitív hatása a jogalkalmazásra. Számos alkalommal a gazdasági törvényszerűségek változtatták meg a jogalkalmazás álláspontját egyes kérdésekben – így a kontárszerződések jogkövetkezményeinek, vagy a végrehajtási igényperben a foglalás akadályát eredményező „más jog” értelmezésében. Ha azonban egy könyv célja figyelemfelhívás konkrét esetek bemutatásán keresztül a jogalkalmazás szakmai hiányaira, figyelemmel kell lenni a bírói tévedés mikéntjére is. Az általános társadalmi

normákat sértő bírói magatartás - így ha a bíró tiszteletlenül viszonyul a felekhez, ha nem a tisztségétől elvárható módon viselkedik - az általános erkölcsi-etikai szabályok figyelembevételével megítélhető. Bonyolultabb kérdés azonban az eljárásjogi és anyagi jogi szabályok megsértése, mert ahhoz nemcsak a szabály bemutatása, hanem annak értelmezése, jogrendszerben elfoglalt helyének, az alkalmazás esetleges ellentmondásainak ismerete is szükséges. A végrehajtás megszüntetésére irányuló perben az első tárgyalást a keresetlevél benyújtását követő 15 napon belüli időpontra ki kell tűzni, és csak egyszer, 8 napra lehet halasztani, de csak akkor, ha ez a felek által felajánlott bizonyítás lefolytatásához szükséges. Egy végrehajtási záradékkal ellátott okirat alapján megindult végrehajtás megszüntetésére irányuló perben azonban a bíróság vizsgálhatja azt is, hogy a tartozás érvényesen létrejött-e vagy sem, amely adott esetben hosszabb bizonyítási eljárást igényelhet. Mennyiben súlyos az eljárásjogi szabály megsértése, ha a bíró, szem előtt tartva a tényállás pontos kiderítésének célját, több tárgyalást is tart, a nehezebben beszerezhető bizonyítékok előterjesztésére pedig hosszabb határidőt engedélyez, egyben azért a per mielőbbi befejezésére is törekszik? Ha egy rendkívül bonyolult, összetett ügyben a bíróság a tárgyalás berekesztése után azért halasztja el az ítélet kihirdetését, hogy legyen idő még egyszer, minden bizonyíték mérlegelésével, átgondolni az ügyet, és mivel a jogalkotó a kihirdetett ítélet írásba foglalására és kézbesítésére összesen 30 napot engedélyez, ha azonban a bíróság az ítélet kihirdetését elhalasztja, ugyanerre csak 8 napot, akkor ha egész bírói működése során csak néhány esetben a bíró a kihirdetésre hosszabb határidőt állapít meg, akkor az mennyiben tekinthető súlyos hibának? Még nehezebb az elemző helyzete, amikor a bírói mérlegelés körében elkövetett „hibákat” teszi a vizsgálat tárgyává. A bizonyítási eljárás teljes folyamatának átlátása nélkül, különös figyelemmel a tanúvallomások közvetlenségének a hatására – a nyilvánvalóan okszerűtlen mérlegeléstől eltekintve – még az adott ügy rendkívül részletes bemutatása alapján is nehézséget okoz annak megítélése, hogy a tényállást a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a bíróság megfelelően mérlegelte-e.

Miután a könyv elsősorban az eljárási és anyagi jogszabályok megsértésében, téves értelmezésében jelöli meg az egyes ismertetett tévedések alapját, a tanulmány néhány ismertetett eset vonatkozásában felsorolt hivatkozott jogszabálysértéseket kívánja elemezni, elsősorban abból a szempontból, hogy tehető-e egyértelmű kijelentés a jogszabályok bíróságok általi megsértésére és annak súlyosságára.

1.

A könyv „*Van az a pénz*” fejezetében (9.-24.o.) – többek között - elemzés alá veszi a Legfelsőbb Bíróság egy jogegységi határozatát (az 1/2000 Büntető-Közigazgatási-Polgári Jogegységi Határozatot – 20. o.), amely úgy foglal állást, hogy *a helyi bíróság nincs kizárva a büntetőügy vagy a polgári ügy, a munkaügyi bíróság a polgári ügy intézéséből, ha a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (Be.) 35. §-a (1) bekezdésének a) pontjában, illetve a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.) 13. §-a (1) bekezdésének a), b) vagy c) pontjában szabályozott kizárási ok annak a megyei bíróságnak az elnökével vagy elnökhelyettesével szemben áll fenn, amelynek a területén a helyi bíróság, illetve a munkaügyi bíróság működik.* A szerző megjegyzése szerint: *„Kizárási okok szerepelnek az eljárási törvényekben,*

ámde azokat, ránk, bírókra nézve nem kell ám komolyan venni! – mondja a Legfelsőbb Bíróság.” Ez a mondat arra enged következtetni, hogy a jogegységi döntés kivételt teremt a jogszabályi követelmények alól, és a bírók vonatkozásában a jogszabályokkal szemben másképp értelmezi a kizárási okokat.

Ezzel szemben a jogegységi döntés nem tér el a jogszabályi rendelkezések szövegétől, mivel azokban nem található olyan kitétel, amely a helyi bíróságot kizárná az ügy intézéséből, amennyiben a fél (képviselője, volt képviselője, hozzátartozója, volt házastársa, vagy a fél képviselőjének, volt képviselőjének a hozzátartozója, volt házastársa) a megyei bíróság elnöke, elnökhelyettese. A Pp. 13. § (1) bekezdése szerint az ügy elintézéséből ki van zárva, és abban mint bíró nem vehet részt – a jogszabályhely a.) pontja szerint a fél, a féllel együtt jogosított vagy kötelezett személy, továbbá az, aki a per tárgyát egészen vagy részben a maga részére követeli, vagy akinek jogaira vagy kötelezettségeire a per eredménye kihatással lehet – a jogszabályhely b.) pontja szerint az a) pont alá eső személy képviselője vagy olyan volt képviselője, aki az ügyben eljár – a jogszabályhely c.) pontja szerint pedig az a) vagy a b) pont alá eső személynek a ... hozzátartozója vagy volt házastársa. A törvény 14. § szerint pedig a perben az a helyi bíróság, megyei bíróság, illetőleg ítélőtábla sem járhat el, amelynek vezetője a 13. § (1) bekezdésének a), b) vagy c) pontja értelmében ki van zárva. Lényegében a Be. is ugyanezeket a szabályokat tartalmazza.

A Pp. 14.§ szerint tehát van speciális szabály a bírósági vezetőkkel kapcsolatos kizárási okok esetében. Ennek értelmében a helyi bíróság akkor nem járhat el a perben, ha az általános kizárási okok a helyi bíróság vezetőjére vonatkoznak, tehát egyértelmű, hogy a helyi bíróság nem járhat el, amennyiben a fél a helyi bíróság vezetője, vagy ha a fél a helyi bíróság vezetőjének a hozzátartozója, volt házastársa, de akkor sem, ha a fél képviselője, volt képviselője a helyi bíróság vezetője, továbbá akkor sem, ha a fél képviselője, ügyben eljár volt képviselője a helyi bíróság vezetőjének a házastársa, volt házastársa. Ugyanez irányadó a megyei bíróság és vezetője, valamint az ítélőtábla és vezetője vonatkozásában.

Miután a törvény nem mond olyat, hogy a helyi bíróság viszonylatában kizáró ok, ha a fél (képviselője, hozzátartozója, stb.) a megyei bíróság vezetője, a jogegységi döntés annak az értelmezésére szorítkozott, hogy a helyi bíróság vezetőjének kell-e tekinteni a megyei bíróság vezetőjét vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság ebben az esetben a törvényi értelmezésen keresztül vezette le azt az álláspontját, hogy a megyei bíróság vezetője nem a helyi bíróság vezetője és viszont. Álláspontja szerint nincs olyan büntető vagy polgári eljárásjogi rendelkezés, amely szerint a helyi vagy a munkaügyi bíróságon működő bíróval kapcsolatos kizárási szabályok szempontjából a megyei bíróság elnökét vagy elnökhelyettesét is a helyi bíróság, illetve a munkaügyi bíróság vezetőjének lehetne tekinteni. A megyei bíróság vezetője tehát nem tekinthető egyúttal a helyi, illetve a munkaügyi bíróság vezetőjének is.

Vita alapja lehet, hogy adott esetben a törvény szövegét lehetett volna-e kiterjesztően értelmezni. Semmiképpen *nem a törvény ellenében való értelmezés* azonban az, amely a jogszabályhely szövegének megfelelően a helyi bíróság viszonylatában a helyi bíróság vezetője, a megyei bíróság viszonylatában a megyei

bíróság vezetője kizárási okait veszi alapul. Mindennek megfelelően pl. amennyiben a fél a megyei bíróság elnökének a hozzátartozója, és a városi bíróság – kizárási ok hiányában – az ügyben eljár, a jogorvoslati jog gyakorlása után, másodfokon már természetesen az adott megyei bíróság nem járhat el.

Mindez figyelmet érdemel a könyv 19.-20. oldalán ismertetett történet megítélésében is. Ez a rész arról számol be, hogy miután egy jól ismert ügyvéd félrelépett, házastársa viszont egy megyei bíróság elnökhelyettese volt, aki *esküdözött, hogy az utolsó filléréből is kiforgatja*, ettől kezdve kivétel nélkül minden perét elveszítette, amíg el nem költözött az ország másik végébe. Eltekintve a jelen tanulmány szerzőjének a véleményétől, amely szerint nincs olyan lehetőség egy megyei bírósági elnökhelyettes kezében, hogy valamennyi per kimenetelére ilyen módon bele tudjon szólni, függetlenül teljesen attól, hogy egyébként az ügy kimenetele hogyan alakulna (mivel ilyen perek is vannak, hogyan lehet felperesként veszíteni, ahol az alperes elismeri a követelést?), ezzel együtt az ismertetett kizárási okok esetében másodfokon nem járhatott el egyetlen esetben sem az a megyei bíróság, amely elnökhelyetteséről itt szó lett volna – a fellebbezéseket minden esetben egy másik megyei bíróság bírálhatta csak el. Olyat pedig végképp merész feltételezni, hogy egy megyei bíróság elnökhelyettese beleszólhatna a másik megyei bíróság ítélezésébe.

Fontos azonban megemlíteni a Pp. 13.§ (1) bekezdés e.) pontját, amely szerint az ügy elintézéséből ki van zárva, és abban mint bíró nem vehet részt az, akitől az ügynek tárgyilagosa megítélése egyéb okból nem várható (elfogultság). Igazán a konkrét ügyben eljáró adott bíróra ró nagy felelősséget ennek a jogszabályhelynek az alkalmazása annyiban, hogy megtalálja a megfelelő arányt, hogy adott esetben a kívülállók felé még az elfogultság látszatát is ki tudja zárni, de a rendelkezést feleslegesen ne is alkalmazza.

2.

A könyv „*A kifosztás törvényesen történt – a bíróságok szerint*” fejezete (133.-159.o.) egy olyan történetet vázol fel, amely lényege abban foglalható össze, hogy - az egyik – felperes egy részvénytársaság munkavállalója volt, rendelkezett vásárolt vagyongjeggyel, amiért később dolgozói részvénné alakult ingyenes vagyongjegyet kapott. A részvénytársaság igazgatójának *tájékoztatója* szerint a dolgozói részvény tulajdonosával szemben kilépéskor illetve felmondáskor a társaságnak visszavásárlási kötelezettsége van. A felperes munkaviszonyát 1994. szeptember 30. napjával felmondással szüntették meg, ennek ellenére névértéken a részvénytársaság a dolgozói részvényét nem vásárolta vissza. Az 1999. évben az igazgatóság olyan közgyűlési javaslatot készített, amely szerint a közgyűlés hozzon arról határozatot, hogy a volt dolgozók részvényei maradjanak az ő birtokukban, ezzel szűnjön meg a társaság visszavásárlási kötelezettsége. A részvénytársaság a javaslatot elfogadta, a bíróság azonban a közgyűlés határozatát hatályon kívül helyezte. Ezt követően azonban – már a per folyamata alatt – a 2000. január 11. napi közgyűlés olyan határozatot hozott, amelyben megszüntették a dolgozói részvények visszavásárlásának a kötelezettségét. A felperes –először több más volt munkavállalóval együtt, majd a későbbiekben egyedül – több pert indított a részvénytársasággal szemben. Először olyan kereseti kérelmet terjesztett elő,

amelyben kérte, hogy a bíróság állapítsa meg, hogy a dolgozói részvényekkel kapcsolatos igazgatói ajánlás egyszerű többséggel való megszavazása törvénysértő, illetve állapítsa meg, hogy fennáll a társaságnak a dolgozói részvények visszavásárlására vonatkozó kötelezettsége. A keresetet elsőfokon elutasították – a könyv szerint érdemben, azért, mivel a bíróság egy utólagosan visszadátumozott alapszabályt vett figyelembe, amely szerint a cég nem köteles visszavásárolni a dolgozói részvényeket. A fellebbezés folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta, de eltérő indokolással, tudniillik a bíróság álláspontja szerint nem álltak fenn a megállapítási kereset előterjesztésének a feltételei. Ezt követően a felperes marasztalás iránt terjesztett elő keresetet, ebben kérte a részvénytársaság kötelezését a dolgozói részvények névértéken történő visszavásárlására. Az elsőfokú bíróság a keresetet alapvetően azzal az indokolással utasította el, hogy a 2000. január 11. napi közgyűlés úgy módosította az alapszabályt, hogy a társaság visszavásárlási kötelezettsége már nem állt fenn. A másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság ítéletét azzal, hogy a munkaviszony megszűnésekor hatályos törvényi rendelkezés szerint a részvénytársaságnak vételi joga volt, de nem visszavásárlási kötelezettsége. A Legfelsőbb Bíróság az ezt követően előterjesztett felülvizsgálati kérelmet elutasította azzal, hogy bár a régi Gt. a részvénytársaság számára vételi kötelezettséget írt elő, az alaptőke terhére azonban a részvényeket a társaság nem szerezhette meg, és a felperes nem igazolta, hogy a részvénytársaság rendelkezett alaptőkén felüli vagyonnal. A felperes ezután mind első- mind másodfokon elveszítette a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti pereket is. Ismételten teljesítésre irányuló keresetet terjesztett elő, az elsőfokú bíróság azonban a pert a második tárgyaláson megszüntette anyagi jogerőre hivatkozva. Mivel a permegszüntető végzést a felperes nem vette kézhez, nem fellebbezett, és csak végzés jogerőre emelkedéséről kapott értesítést.

Mind a dolgozói részvények kibocsátása, mind a hivatkozott igazgatósági határozat megszületése, mind a felperes munkaviszonyának megszüntetése az 1988. évi VI. törvény hatálya alatt történt. Bár jelen tanulmány szerzőjének álláspontja az, hogy csak az igazgatósági határozat, és a hivatkozott ítéletek teljes szövegének ismerete alapján lehet egyértelműen állást foglalni az alkalmazott bírói gyakorlat helyességéről, felvethető azonban a kérdés, hogy vajon a törvényi szabályozás mennyire volt ebben az időszakban egyértelmű a dolgozói részvények visszavásárlása körében, mennyiben és milyen okokból vált egyértelműbbé az újabb, az 1997. évi CXLIV. törvény megoldása szerint.

Az 1988. évi VI. törvény 244.§ (1) – (4) bekezdései szabályozták a dolgozói részvényekre vonatkozó előírásokat. Ennek értelmében az alapszabály rendelkezéseinek megfelelően ingyenesen vagy kedvezményes áron megszerezhető dolgozói részvények is kibocsáthatók. Ilyen részvényeket csak a részvénytársaság alaptőkén felüli vagyonából, az alaptőke egyidejű felemelése mellett, a felemelt alaptőke legfeljebb tíz százalékáig lehet kibocsátani. A dolgozói részvény névre szól, a részvénytársaság dolgozói és nyugdíjasai között átruházható, a névre szóló részvények átruházására vonatkozó szabályok megtartásával. A dolgozó halála vagy - a nyugdíjazás esetét kivéve - munkaviszonyának megszűnése esetén a részvénytársaságot a dolgozói részvény tekintetében vételi jog illeti meg. A részvény

forgalmi értéken, de legalább névértéken köteles a részvénytársaság megvásárolni. A dolgozói részvények tulajdonosai ugyanolyan részvényesi jogokat gyakorolnak, mint a többi részvényesek. E részvények megszerzésének és átruházásának részletes feltételeit az igazgatóság határozza meg, és lehetővé teheti, hogy ilyen részvényeket a dolgozók meghatározott csoportjai közösen is szerezhessenek.

A dolgozói részvény fogalma a magyar jogban 1988 előtt teljes egészében ismeretlen volt, azt az 1988. évi VI. törvény vezette be a munkavállalók hosszú távú vagyonérdekeltségének a megteremtése céljából. Egy új intézmény szabályozási hiányosságai sok esetben csak a gyakorlati problémák felmerülése esetében válnak egyértelművé. Kérdéses, hogy a jogalkotó milyen gyorsan ismeri fel a szabályozás rendezésének szükségességét, és mennyiben bízta a gyakorlati problémák kezelését a jogalkalmazóra.

A dolgozói részvények kibocsátásának, megszerzésének, átruházásának feltételeit a törvény négy, viszonylag rövidebb bekezdésben határozta meg. Többek között lehetővé tette tehát, hogy a dolgozói részvény megszerzésének, illetve átruházásának a részletes feltételeit az igazgatóság határozza meg. A törvénynek a részvénytársaságra vonatkozó rendelkezései kógensek, eltérést nem engedők voltak. Önmagában ebből a jogszabályhelyből még nem következik az az értelmezés, hogy az igazgatóság érvényesen visszavásárlási kötelezettséget vállalhatna. A törvény idézett rendelkezései arról szólnak, hogy a dolgozói részvények mely személyi kör részére bocsáthatók ki, illetve hogy a részvények kik között ruházhatóak át. Ebből következhet az értelmezés, hogy – míg a közgyűlés a kibocsátás, illetve átruházás lehetőségét szűkítheti, kizárhatja egyes dolgozókat a részvény megszerzésének a lehetőségéből - az igazgatóság csupán a megszerzés és átruházás technikai feltételeit, eljárási szabályait rendezheti.

A részvénytársaságot a dolgozó munkaviszonyának a megszűnése esetére a törvény szerint - kivéve a halált vagy nyugdíjazást - *vételi jog* illette meg. A jogalkalmazás egyik fő problémája volt ebben a körben, hogy a jogalkotó vételi jogot vagy vételi kötelezettséget kívánt-e megalapozni. Amennyiben a szándék a vételi kötelezettségre irányult, akkor a jogszabály megfogalmazása legalábbis félreérthető volt. A Ptk. 375. § (1) bekezdése alapján vételi jog esetén a jogosult a dolgot egyoldalú nyilatkozattal megvásárolhatja. Mindez olyan alakító jog – akár a felmondás lehetősége –, amely a jogosult elhatározásán alapul, a jogosult nyilatkozata alapján hozhatja létre – a rögzített vételáron – az adásvételt. A vételi jog azonban soha nem kötelezettség. A vételi jog gyakorlása esetében már előzetesen tisztázott kell, hogy legyen a vételár. Ezért kell a vételi jogot alapító szerződésben megállapítani előre a vételarat, és ebből értelmezhető a törvénynek az a része, amely szerint a részvényt forgalmi értéken, de legalább névértéken köteles a részvénytársaság megvásárolni úgy, hogy ez abban az esetben irányadó, ha a társaság vételi jogát gyakorolni kívánja.

Amennyiben elfogadható, hogy a törvény valójában vételi kötelezettséget kívánt megalapítani, csak a megfogalmazás volt pontatlan, akkor is a gyakorlat több hiányosságra illetve ellentmondásra hívta fel a figyelmet.

A Gt. 247. § (2) bekezdése kógens szabálya értelmében a részvénytársaság tulajdonában álló saját részvények együttes névértékének az összege nem haladhatja meg az alaptőke egyharmadát. Ebből az következik, hogy vételi kötelezettsége esetében sem szerezhette meg a részvénytársaság a dolgozói részvényt, ha a saját részvényeinek a száma már elérte az alaptőke egyharmadát. A másik jelentős gyakorlati probléma abból eredt, hogy a Gt. 266. § (4) bekezdése szerint - az alaptőke-leszállítás esetét kivéve - az alaptőke terhére tilos kifizetést teljesíteni. Tehát a dolgozói részvény csak akkor volt megszerezhető, ha a részvénytársaság rendelkezett alaptőkén felüli vagyonnal. A törvény ezen felül nem állapított meg határidőt a kötelezettség teljesítésére. Felmerült a Ptk. 375.§ (2) bekezdésének az alkalmazása, amely szerint a határozatlan időre kikötött vételi jog hat hónap elteltével megszűnik. Azonban a hivatkozottak szerint a hat hónapos időtartam a vételi jog gyakorlásának a határidejére vonatkozik, és nem a vételi kötelezettség teljesítésére. A dolgozói részvény sorsa a munkaviszony megszűnése esetén olyan sok kérdést vetett fel, amely igényelte a jogalkotó közbelépését.

Éppen ezért került sor arra, hogy a kérdést az 1998. június 16. napján hatályba lépett 1997. évi CXLIV. törvény már sokkal részletesebben szabályozta. A törvény 187.§ (4) bekezdése szerint a munkavállaló halála vagy munkaviszonyának megszűnése esetén - ide nem értve a nyugdíjazás esetét - örököse, illetve a volt munkavállaló hat hónapon belül jogosult a dolgozói részvénynek a részvénytársaság más munkavállalói részére történő átruházásra. E határidő eredménytelen elteltét követően a részvénytársaság a dolgozói részvényt, a hat hónapos határidő elteltét követő első közgyűlésen, alaptőkéjének megfelelő csökkentésével bevonja, vagy törzsrészvényre vagy elsőbbségi, illetve kamatozó részvényre átalakítva értékesíti. Ugyanezen jogszabályhely (6) bekezdése értelmében a volt munkavállalót, illetve örökösét a részvény bevonása, illetve a részvény átalakítását követő átruházása esetén a részvény névértéke illeti meg, amelyet örökös esetében a részvény bevonásától vagy átruházásától számított harminc napon belül, volt munkavállaló esetében pedig legkésőbb egy éven belül kell kifizetni.

Ez a törvényi szabályozás már sokkal világosabb, a felmerült gyakorlati problémákat jobban kezeli, hiszen egyértelműen meghatározza, és a volt munkavállaló döntésétől teszi függővé, hogy a dolgozói részvényeket más munkavállalók részére átruházza-e vagy sem, amennyiben nem, akkor pedig a részvénytársaság köteles megfizetnie a részére a részvény névértékét. Meghatározza a kifizetés határidejét, és nem teszi attól függővé a kifizetést, hogy a társaság rendelkezik-e alaptőkén felüli vagyonnal illetve hogy mennyi a saját részvényeinek a száma. Maga a törvényjavaslat miniszteri indokolása is így fogalmazott: *„A dolgozói részvényfajtára vonatkozó előírások alkalmazása az elmúlt években számos jogértelmezési vita forrása volt. A Gt. 244. §-ában foglaltakat a Legfelsőbb Bíróság több határozata is olyan jelentéssel ruházta fel, mintha a munkáltató részvénytársaság „vételi joga” valójában „visszavásárlási kötelezettség” volna. A törvény ezt, a dolgozók jogaival is összefüggő elvi vitát olyan új, rugalmas alkalmazásra lehetőséget adó szabálysor kialakításával oldja fel, mely a részvénytársaság és a munkaviszonyát megszüntető részvényes szempontjából egyaránt méltányos megoldásnak tekinthető.”*

A fejezetben ismertetett jogvitában kétségtelenül úgy látszott, hogy a bíróságok részben eltérően értelmezték az 1988. évi VI. törvénynek a per tárgyává tett jogviszony időszakában hatályos szabályozását – azonban utóbb a jogalkotó által is elismerten, maga a szabályozás volt hiányos, és jogértelmezési viták forrása. A törvény akkori nyelvtani-logikai értelmezése alapján levezethető volt egy olyan álláspont, amely szerint a munkaviszony megszűnése esetében a részvénytársaságnak nincs vételi kötelezettsége, és ilyen kötelezettséget érvényesen az igazgatóság sem vállalhat. Ez ugyan egy jogi patthelyzethez vezetett, de ugyanezen patthelyzetet eredményezték a vételi jog gyakorlása és az egyéb, ezt akadályozó kógens előírások közötti ellentmondások is. A jogalkalmazó megfelelő megoldást *csak a jogszabály szövegével ellentétes értelmezés* szerint fogadhatott el, de akkor is számolva a más normákkal történő ütközés következményeivel. Ha ez nem sikerült, kérdés, hogy mennyiben a jogalkalmazó felelőssége.

3.

A fejezet a megállapítási pernek a másodfokú eljárással foglalkozó részében a következőket taglalja: *„Képtelen helyzet állt elő. Az elsőfokú bíróság a hamisított irat alapján arra a következtetésre jut, hogy (a felperesnek és társainak) nincs igazuk. Ezután a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét érdemben helyesnek nevezi, és helyben hagyja, de egészen más indokokkal, anélkül, hogy az ügy fellebbezésben kritizált lényegét vizsgálná. Vagyis a másodfokú ítélet, amikor kimondta, hogy a felperesek nem is indíthattak volna ilyen keresetet, teljesen másról döntött, mint amiről a fellebbezés szólt. Vagyis semmibe vették az Alkotmány előírását, miszerint a jogviták elbírálásával szemben jogorvoslatnak van helye. Esetünkben valójában egymás után két elsőfokú eljárás zajlott, két elsőfokú ítélet született (akkor is, ha a másodikat felsőbb bíróság hozta meg; hiszen olyan tárgyban döntöttek, amit az elsőfok nem bírált el).”*

A Pp. 123. § szerint ha a kereseti kérelem számadási kötelezettség megállapítására irányul, a felperes ezzel együtt kérheti az általa előterjesztett számadás helyességének megállapítását is. Megállapításra irányuló egyéb kereseti kérelemnek csak akkor van helye, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása végett szükséges, és a felperes a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból teljesítést nem követelhet.

A megállapításra irányuló keresetnek – ha a kereset nem számadási kötelezettség megállapítására irányul - két jogszabályi feltétele van. Az egyik a jogvédelem szükségessége, a másik a teljesítés követelésének kizártsága. A két feltételnek együttesen kell fennállnia, bármelyik feltétel hiánya esetében a bíróságnak a keresetet, annak érdemi vizsgálata nélkül, el kell utasítania. A bíróságnak a megállapítási kereset előterjesztése esetében két szinten kell állást foglalnia. Először abban, hogy a megállapítási kereset feltételei fennállnak-e vagy sem, amennyiben úgy foglal állást, hogy nem, akkor a továbbiakban a kereset alaposságát már nem kell vizsgálnia, a keresetet elutasítja. Amennyiben úgy találja, hogy a megállapítási kereset előfeltételei fennállnak, akkor érdemben vizsgálja a keresetet, ezen érdemi vizsgálat eredménye azonban szintén lehet a kereset elutasítása, ha a bíróság úgy

találja, hogy a megállapítási kereset előterjesztésének a feltételei fennálltak, de érdemben mégsem volt alapos. Ekkor a bíróság külön nem rendelkezik a megállapítási kereset feltételeinek meglétéről, hiszen azzal, hogy érdemben vizsgálta a keresetet, ebben már állást foglalt. Előfordulhat azonban az - mint az ismertetett perben -, hogy az elsőfokú bíróság úgy találja, hogy a megállapítási kereset előterjesztésének a feltételei fennállnak, de érdemben a kereset alaptalan, a másodfokú bíróság pedig ezzel szemben már a megállapítási kereset előterjesztésének a feltételeiről is úgy találja, hogy nem állnak fenn, összességében a keresetet el kell utasítani, ezért az elsőfokú bíróság döntése egyébként helyes, csak más indokok alapján. Ezzel nem sérül a jogorvoslathoz való alkotmányos jog, hiszen a másodfokú bíróságnak a kereseti kérelem előfeltételei tekintetében is felül kell vizsgálnia az elsőfokú bíróság döntését, és ha más az álláspontja, és a feltételek hiányát állapítja meg, a jogintézmény természeténél fogva érdemi vizsgálatba nem mehet bele. Tehát ugyanarról a kötelezően eldöntendő előkérdésről állást foglalt először az elsőfokú bíróság, aztán a másodfokú bíróság is, nem arról van szó, hogy teljesen más kérdésben döntöttek. Önmagában nem állja meg a helyét az a kijelentés sem, hogy a másodfokú bíróság csak olyanról dönthet, amelyet a fellebbezés kifogásolt. Így olyan eljárásjogi szabálysértés alapján is hatályon kívül helyezhető az elsőfokú ítélet, amelyre a felek egyike sem hivatkozott. Vagy res iudicata esetén, ha az elsőfokú bíróság érdemben tárgyalta az ügyet, és ítéletet hozott, a másodfokú bíróság a pert megszünteti, és az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezi akkor is, ha a fellebbezésben ez senki nem támadta. A másodfokú bíróság eltérő tényállást állapíthat meg, és gyakran előfordul, hogy azonos érdemi döntést hoz, tehát helyben hagyja az elsőfokú bíróság döntését, de egészen más indokokkal. Ebben az esetben sincs jogszabályi lehetőség további rendes jogorvoslatra, bár csak a másodfokú eljárásban szembesülnek a felek más jogi állásponttal, attól még nem sérül a jogorvoslathoz való jog.

4.

Ugyanezen fejezet egyik részében részletesen leírja, hogy amikor a felperesnek a bírósági jogkörben okozott kár megtérítése végett előterjesztett keresetét jogerősen elutasították, újabb, teljesítésre irányuló keresetlevelet nyújtott be. Az elemzés szerint a bíróság a második tárgyaláson szóbeli végzéssel, mivel az ügyet res iudicatának, ítélt dolognak minősítette, a keresetet elutasította. A perköltség tárgyában úgy rendelkezett, hogy a felperes fizessen meg az alperes részére ötvenezer forint perköltséget. A felperes által korábban befizetett 102.000 Ft illeték visszaigényelhetőségéről ugyanakkor a végzés hallgatott. Pedig a törvény szerint a perköltség fogalmába az illeték is beletartozik, amiről a bírónak kell(ene) rendelkezni. A végzést azonban a bíróság nem küldte el a felperesnek, csak az ezt követően – fellebbezés hiányában – beállt jogerőről értesítette, holott a felperes még mindig az írásba foglalt határozat megküldését várta. A szerző álláspontja szerint a törvény rendelkezései alapján, mivel a fellebbezéssel támadható végzések indokolását írásba kell foglalni, az következik, hogy a fellebbezési határidő nem a kihirdetéstől, hanem a kézbesítéstől számít – ebben az esetben azonban ez elmaradt, a bíróság elzárta a felperest a fellebbezés lehetőségétől.

Valóban súlyos bírói hiba, amennyiben a fellebbezéssel támadható végzés esetében a jogorvoslati jogról nem tájékoztatja a feleket (a végzésre azt írja, hogy ellene fellebbezésnek helye nincs), ha a fellebbezhető végzést nem indokolja meg, ha a felet bármilyen módon elzárja a fellebbezési joga gyakorlásától.

Az ismertetett esetben azonban nem erről volt szó.

A Pp. 229. § (1) bekezdése értelmében a keresettel érvényesített jog tárgyában hozott ítélet jogereje kizárja, hogy ugyanabból a tényalapból származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek - ideértve azok jogutódait is - egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessek (anyagilag jogerő).

A Pp. 130. § (1) bekezdés d) pontja szerint a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, ha megállapítható, hogy a felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt - akár ugyanazon bíróság, akár más bíróság előtt - a per már folyamatban van, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak.

A Pp. 157. § a.) pontja értelmében a bíróság a pert megszünteti, ha a keresetlevelet már a 130. § (1) bekezdésének a)-h) pontja – tehát ide tartozik a d) pont is - alapján idézés kibocsátása nélkül el kellett volna utasítani.

Mivel az ismertetett perben a bíróság álláspontja az volt, hogy az ügy már ítélt dolog, tehát anyagilag jogerő kizárja, hogy ugyanazon felek ugyanazon jog iránt egymás ellen új keresetet indíthassanak, ezért valójában a keresetet szóban nem utasította el, ilyen lehetősége nem is volt, hanem a tárgyaláson kihirdetett végzésével a pert megszüntette. A per megszüntetésére ebből az okból a bíróságnak az eljárás folyamán bármikor lehetősége van, akár tárgyaláson kívül, akár a tárgyalás során.

A Pp. 234. § (1) bekezdése alapján a fellebbezés határideje a határozat közlésétől számított tizenöt nap, váltóperekben három nap.

A Pp. 218. § (1) bekezdése értelmében a tárgyalás folyamán hozott végzéseket és az ítéletet a tárgyalás napján ki kell hirdetni, s a kihirdetést csak az ítéletre nézve és csak akkor lehet - legfeljebb nyolc napra - elhalasztani, ha ez az ügy bonyolultsága miatt feltétlenül szükséges. A kihirdetés határnapját ilyen esetben nyomban ki kell tűzni, s a határozatot a kihirdetés napjáig írásba is kell foglalni.

A Pp. 219. § (1) bekezdése szerint kézbesítés útján kell közölni az ítéletet a felekkel; a tárgyaláson hozott végzést azzal a féllel, aki a tárgyalásra nem volt szabályszerűen megidézve; a tárgyalás folyamán hozott olyan végzést, amely új határnap kitűzésére vonatkozik, vagy amely ellen külön fellebbezésnek van helye, azzal a féllel, aki a tárgyalást elmulasztotta; a tárgyaláson kívül hozott végzést az érdekelt féllel; továbbá az eljárás során hozott minden határozatot azzal a személlyel, akinek érdekében az ügyész, illetőleg a külön jogszabállyal erre feljogosított személy vagy szervezet az eljárást megindította. Ugyanezen jogszabályhely (2) bekezdése alapján a határozatot - kivéve, ha annak kihirdetését a bíróság elhalasztotta - annak

meghozatalától számított legkésőbb tizenöt napon belül kell írásba foglalni, és az írásba foglalást követő tizenöt napon belül kézbesíteni kell. A felek részére a határozatnak nemcsak a rendelkező részét, hanem indokolását is kézbesíteni kell, kivéve, ha a határozatot a törvény szerint nem kell megindokolni. A jogszabályhely (3) bekezdése szerint az olyan határozatot, amely nem esik az (1) bekezdés alá, már a kihirdetéssel közöltnek kell tekinteni.

Amennyiben a bíróság a per megszüntetéséről tárgyaláson kívül hoz határozatot, ebben az esetben azt közölni, a jogszabály követelménye szerint, csak kézbesítés útján tudja. A végzést, indokolással ellátva, teljes terjedelmében írásba kell foglalni, azt a felek részére tértivevényes küldeményként kell megküldeni, a fél pedig a szabályszerű kézbesítéstől számított 15 napon belül élhet fellebbezési jogával.

Ebben az esetben azonban a per megszüntetéséről rendelkező végzést a bíróság a tárgyaláson hirdette ki. A könyvben nem kerül megemlítésre, hogy a tárgyaláson a fél vagy jogi képviselője jelen volt-e vagy sem. Amennyiben ugyanis a tárgyalást mind a fél, mind a képviselője elmulasztotta, a fellebbezhető végzéseket az ő vonatkozásukban kézbesítés útján kell közölni, e fellebbezési határidő tehát a kézbesítéstől számít. Abban az esetben azonban, ha jelen voltak, a törvény szerint nem kell a végzést kézbesítés útján közölni a féllel (képviselőjével), a közlés módja ekkor a kihirdetés, a fellebbezést a kihirdetéstől számított 15 napon belül lehet előterjeszteni. A felperes részére tehát nem volt kötelező a végzést tartalmazó jegyzőkönyv megküldése, nem arra kellett számítani, hogy a kézbesítés után nyílik majd meg a jogorvoslati lehetősége – mint ahogy feltehetően a kihirdetett határozat rendelkező része is így tájékoztatta a feleket.

A szerző bemutatásában a Pp. 219.§ (2) bekezdését úgy értelmezi, hogy a végzést a meghozatalától – tehát a kihirdetésétől – számított tizenöt napon belül írásba kellett volna foglalni, további tizenöt napon belül kézbesíteni kellett volna, és a fél részére nemcsak a rendelkező részt, hanem az indokolást is teljes terjedelmében írásban meg kellett volna küldeni. Egyrészt ebből a jogszabályhelyből sem következik az, hogy a fellebbezés határideje a kézbesítéstől számítana – hiszen ilyet nem mond ki, a közlés módja jelenlévő fél esetében a kihirdetés. Értelmezendő, hogy a bekezdés minden végzésre vonatkozik, vagy csak az (1) bekezdésben meghatározott végzésekre. Ha úgy értelmezzük, hogy valamennyi végzést a meghozatalától számított tizenöt napon belül írásba kell foglalni, majd további tizenöt napon belül kézbesíteni kell, akkor kettős, egymásnak ellentmondó szabályozás állna fenn, hiszen az (1) bekezdésből az következne, hogy a tárgyaláson jelenlévő felek számára a közlés elégséges módja a kihirdetés, a kézbesítés nem kötelező, ezzel szemben a (2) bekezdés szerint a kézbesítés minden fellebbezhető végzés esetében kötelező lenne. Ez a jogszabályi rendelkezés azonban értelemszerűen csak azokra az esetekre vonatkozhat – a törvényben is ezen előírások után következik -, amikor a határozatot kézbesítés útján kell közölni a felekkel. Mivel a szabályozásból egyértelmű, hogy a kihirdetéstől számít a jelenlévő felek esetében a fellebbezés határideje, ellenkező értelmezés szerint előállhatna az a helyzet, hogy tizenöt napon belül írásba foglalt, majd tizenöt napon belül kézbesített végzést, a postai utat figyelembe véve, még további két-három nap múlva, tehát összesen a kihirdetéshez képest harminckét-

harminchárom nap múlva vesz kézhez a fél, amikor a fellebbezési határidő már régen lejárt.

Vitatható ugyan az, hogy megfelelő-e a jogszabály azon megoldása, hogy a tárgyaláson kihirdetett végzést a jelenlévő féllel kézbesítés útján nem kell közölni, a jogalkotó változtathat ezen a rendelkezésen, addig azonban – mint ahogy az ismertetett esetben is – a jogszabályoknak megfelelően jár el akkor a bíróság, amikor a tárgyaláson kihirdetett permegszüntető végzést a jelenlévő fél (képviselője) részére nem küldi meg, hanem a kihirdetéssel mint közléssel megnyílt fellebbezési határidő leteltét követően a határozat jogerősítéséről rendelkezik.

Érdeemes azonban megjegyezni, hogy a permegszüntető végzés nem keletkeztet anyagi jogerőt, tehát amennyiben a fél nem ért a végzés tartalmával egyet, új keresetet terjeszthet elő, amennyiben az elsőfokú bíróság a pert ismét megszünteti – vagy a keresetlevelet már idézés kibocsátása nélkül elutasítja -, a jogszabályi határidőn belül fellebbezést terjeszthet elő.

A könyv kifogásolja, hogy a bíróság a permegszüntető végzéssel egyidejűleg rendelkezett az alperes perköltségéről, a felperes által lerótt illeték visszaigénylésének a lehetőségéről – bár az is perköltség – azonban nem.

A Pp. 77. § értelmében a bíróság a perköltség viselése felől az ítéletben vagy az eljárást befejező egyéb határozatban dönt.

A Pp. 78. § (1) bekezdése szerint a pernyertes fél költségeinek megfizetésére – a törvényi kivételektől eltekintve - a pervesztes felet kell kötelezni... A jogszabályhely (2) bekezdése alapján a bíróság a perköltség felől hivatalból határoz, kivéve ha a pernyertes fél a perköltség tárgyában való határozathozatal mellőzését kéri. Egyezség esetében a bíróság a perköltség felől csak a felek kérelmére határoz. Ezek a rendelkezések nem érintik a költségmentesség, az illetékmentesség vagy az illetékfeljegyzési jog folytán le nem rótt illetékek és az állam által előlegezett költségek viselésére vonatkozó kötelezettséget.

Kétségtelen, hogy a pert megszüntető végzésben a bíróságnak döntenie kell a fél részéről felmerült perköltség összegéről és viseléséről. A per megszüntetése esetében – a törvényi kivételektől eltekintve – a felperest kell pervesztesnek tekinteni, és – szintén figyelemmel a törvényi kivételekre – őt kell marasztalni az alperes perköltségében is. A felperes által lerótt kereseti illeték ugyan a perköltség része, de amennyiben a felperes tekintendő pervesztesnek, akkor a bíróság a felperesi perköltség viseléséről nem rendelkezik, hiszen arról nem kell rendelkeznie, tekintettel arra, hogy a pervesztes fél saját költségeit köteles viselni. A le nem rótt illeték és az állam által előlegezett költség viseléséről a bíróság a 6/1986 (VI.26.) IM rendelet 13.§ rendelkezéseinek megfelelő alkalmazásával köteles rendelkezni. Amennyiben a felperes pl. illeték-feljegyzési jogban részesült, és a per a Pp. 157.§ a.) pontja alapján megszüntetésre kerül, a bíróságnak nem kell rendelkeznie a le nem rótt kereseti illeték viseléséről – hiszen az 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) 57.§ (1) bekezdés a.) pontja szerint az eljárás illetékmentes. Amennyiben azonban a felperes az illetéket már leróta, kérelmére az illeték visszaigényelhető. Nincs

azonban olyan jogszabályhely, amelyből levezethető lenne, hogy ebben az esetben a bíróságnak a permegszüntető végzésben rendelkeznie kellene akár az illeték visszatérítéséről, akár arról, hogy az illeték visszaigényelhető – erre vonatkozó kérelem hiányában. Az Itv. 80.§ (1) bekezdés i) pontja szerint az illeték visszatérítésének van helye mindazokban a bírósági eljárásokban, ahol az eljárás illetékmentes, vagy az illeték mérséklésének van helye, de az illetéket megfizették, vagy nagyobb összegben fizették meg, a kérelem elbírálása azonban nem a bíróság, hanem – jelenleg – az állami adóhatóság hatáskörébe tartozik. Ettől függetlenül igen gyakori, hogy ilyen esetekben a bíróságok, kérelem nélkül is, megállapítják, hogy az illeték visszaigénylésének van helye – ilyen jogszabályi kötelezettségük azonban nincs.

Nem helytálló végezettel a fejezetben megfogalmazott azon állítás, hogy hat perben (valójában - figyelemmel arra is, hogy nem választandó külön az első- és másodfokú eljárás két perré - csak négy perben) sem bíralták el a kereseti kérelmet. A megállapítási perben elbírálták, és a jogerős ítélet úgy találta, hogy nem állnak fenn a megállapítási kereset előterjesztésének az előfeltételei. A marasztalási keresetet érdemben elbírálták, és alaptalannak találták. A bírósági jogkörben okozott kár megtérítése iránti keresetet érdemben elbírálták, és nem találták alaposnak. A második, marasztalás iránti kereset vonatkozásában a bíróság úgy találta, hogy a permegszüntetésének van helye – az ebben történő állásfoglalásnak meg kell előznie a per érdemi tárgyalását. A felperes egy alkalommal a megállapítási kereset tárgyában hozott jogerős ítélettel szemben perújítási kérelmet terjesztett elő, ekkor azonban nem állt be a perindítás hatálya, hiszen a kérelmét visszavonta, tehát nem volt mit elbírálni.

5.

A *Székely Zoltán koncepció*s pere címet viselő fejezet (85.-121.o.) végén foglalkozik azzal az esettel, amikor a már jogerős ítélettel befejezett büntetőeljárást követően a vádlott perújítási kérelmet kívánt előkészíteni, kérte másolatok kiadását, amelyet a bíróság végzésben azzal utasított el, hogy a büntetőeljárás már jogerősen befejeződött, csak a folyamatban lévő eljárásokban adhat ki a bíróság az iratokról másolatot. A szerző szerint a döntés azért jogszabályellenes, mert a perújítási kérelem előterjesztésének a jogától zárja el a felet, másrészt a Be. nem ad olyan „végpontot”, ahol az eljárás befejeződik. Ha az elítélt iratok másolására ad be kérelmet, és a bíróság foglalkozik a kérelemmel, akkor a büntetőeljárás nyilvánvalóan ismét folyik. Ezt bizonyítja, hogy a kérelmet elutasító végzésen sem új, hanem az eljárás eredeti száma szerepelt.

A Be. 70/B. § (1) bekezdése szerint az eljárás során keletkezett iratról - ideértve a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság által beszerzett, illetőleg a büntetőeljárásban részt vevő személyek által benyújtott, valamint csatolt iratot is - az a bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság, amely előtt az eljárás folyamatban van, a büntetőeljárásban részt vevő személyek kérelmére ... legkésőbb a kérelem előterjesztésétől számított nyolc napon belül másolatot ad ki.

A 14/2002 (VIII.14.) IM rendelet (Büsz.) 39. § (1) bekezdése szerint befejezett az az ügy, amelyben a bíróság ügydöntő határozatot hozott.

Mind a büntető-, mind a polgári peres eljárás akkor minősül befejezettnek, tehát már nincs folyamatban, ha a bíróság ügydöntő határozatot hozott (így ítélet, megszüntető végzés, egyezséget jóváhagyó végzés, áttételt elrendelő végzés, bírósági meghagyás). Az ügy befejezését követően is számos intézkedést kell gyakran a bíróságnak tennie (megkeresések teljesítése, részletfizetés engedélyezése, intézkedés a nem előlegezett szakértői díjak megfizetése iránt, ebben a körben akár pénzbírság kiszabása, idegen iratok visszaküldése). Mindezen intézkedések következtében az ügy nem indul újra, nincs folyamatban. Számos esetben (igazolási kérelemnek való helyt adás, a jogorvoslat következtében történő hatályon kívül helyezés, vagy éppen a perújítási kérelem előterjesztése) a már befejeződött ügy újra indulhat, de akkor új számot kap, hiszen ugyanazon a számon az ügyet nem lehet még egyszer befejezni. Ha viszont az ügy nem indult újra, akkor minden, a befejezést követően szükségessé vált intézkedést, csak a régi számon lehet meghozni.

6.

Érdekes jogelméleti vita kerül előtérbe a *Ságvári és Pintér Mariann: „ruhatárosok és elvbarátaik”* fejezetben (199.-227. o.). Ez a fejezet egy, személyhez fűződő jogok megsértése miatt, a Legfelsőbb Bírósággal mint alperessel szemben indult pert mutat be részletesen. A per alapja az volt, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati eljárásban meghozott ítéletében – amelyben félként a felperes nem vett részt – felmentette az ellene felhozott vádak alól – az alapügyben 1959. évben meghozott ítélettel szemben – Kristóf László egykori csendőrt. A felperes a csendőr által elkövetett cselekmények sértettje volt, a személye szerepelt értelemszerűen az ítélet indokolásában, rá nézve azonban az ítélet rendelkezést nem tartalmazott.

A keresetét a felperes arra alapította, hogy a Legfelsőbb Bíróság a hivatkozott ítélettel többszörösen megsértette személyiségi jogait. Kérte a jogsértés bírósági megállapítását, a sérelmes helyzet megszüntetését, a sérelmet megelőző helyzet helyreállítását, valamint jelképes összegű kártérítés megfizetését.

Mind a perben eljáró első- és másodfokú bíróság úgy foglalt állást, hogy a Legfelsőbb Bíróság alperesként személyiségi perek alanyává válhat. Hangsúlyozták azonban, hogy a személyiségi jogi per alkalmatlan más területre vonatkozó jogvita eldöntésére, ezzel ellentétes álláspont elfogadása lényegében a jogrendszer megkettőzésére vezethetne. A személyiségi jogi per bírósága azt vizsgálhatja, hogy az ítéletben történt-e az adott eljárás kereteit meghaladó, szükségtelen és egyben személyiségi jogot sértő megnyilvánulás, kártérítés megítélésére alapot adó jogsértés vagy sem. A bíróságok úgy foglaltak állást, hogy ilyen jogsértés nem történt, az elsőfokú bíróság a keresetet elutasította, a másodfokú bíróság az elsőfokú ítéletet helybenhagyta.

A könyv szerzője ezzel az okfejtéssel nem értett egyet, azt önellentmondásnak tekintette. Ebben a körben egy sajátos jogelméleti vita alakult ki, holott ebben a

kérdésben a bíróság és a felperes álláspontja között inkább csak elméleti megközelítésbeli különbség volt megfigyelhető. A bíróságok mérlegelő tevékenysége *önmagában* sem személyiségi jogi, sem kártérítési perek alapjául sem szolgálhat, lévén hiányzik a jogellenesség. Ugyanakkor elméletileg elképzelhető, hogy az ítéletben (vagy akár az eljárás más mozzanatában) szerepel olyan megnyilatkozás, értékelés, állásfoglalás, amely akár a félnek, akár bárkinek, aki az ítélet szövegében szerepel, a személyhez fűződő jogait sérti. A személyhez fűződő jogok megsértése iránt indított perekben – mivel előfeltétel a jogellenesség – csak ezt kell vizsgálni. Szakmailag nem véleményezhető a hivatkozott ítélet tartalma - tehát nem bírálható felül az alapügyben eljáró bíróság mérlegelő tevékenysége –, mert ez nem erre a fórumra tartozik, az anyagi és eljárásjogi szabályok megsértése is csak annyiban releváns, amennyiben ezzel a bíróság megsértette bárki személyiségi jogait.

Ugyanakkor egy sajátos kérdést vet fel a könyv arra a másodfokú ítéletben kifejtett álláspontra reagálva, amely szerint a személyiségi jogsértés megállapítása sem adna módot arra, hogy a személyiségi jogi pert elbíráló bíróság a Ptk. 84.§ (1) bekezdés d.) pontjának alkalmazásával elrendelje a jogsértéssel előállott dolog, vagyis a más ügyben hozott bírósági ítélet megsemmisítését. A szerző szerint: *„S hogy nem semmisítheti meg a büntető ítéletet a személyiségi jogi per bírósága? Ez magyarul azt jelenti, hogy személyiségi jogsértés esetén mindig követelheti a sértett a jogsértés előtti állapot helyreállítását, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától való megfosztását – egy kivétellel: ha a jogsértést bíróság okozta. Akkor nem.”*

A Ptk. 75. § (1) bekezdése szerint a személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.

A Ptk. 84. § (1) bekezdése értelmében akit személyhez fűződő jogában megsértenek, az eset körülményeihez képest a következő polgári jogi igényeket támaszthatja:

- követelheti a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását;
- követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől;
- követelheti, hogy a jogsértő nyilatkozattal vagy más megfelelő módon adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről vagy költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak;
- követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítését, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztását;
- kártérítést követelhet a polgári jogi felelősség szabályai szerint.

A jogszabályhely (2) bekezdése alapján ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat.

Az úgynevezett szubjektív személyiségvédelmi eszközök, a kártérítés, valamint kivételes esetben a közérdekű bírság, abban az esetben alkalmazhatók, ha a sérelmet elkövető polgári jogi felelőssége fennáll, tehát kimentheti magát azzal, hogy új járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható. Ezzel szemben a többi, objektív személyiségvédelmi eszköz alkalmazásának a feltétele önmagában a jogsértés bekövetkezése – függetlenül a sérelmet okozó polgári jogi felelősségtől.

Az objektív személyiségvédelmi eszközök között szerepel tehát a sérelmes helyzet megszüntetésére, a jogsértést megelőző állapot helyreállítására, a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítésére, illetőleg jogsértő mivoltától megfosztására kötelezés.

Abból, hogy a Polgári Törvénykönyv négy csoportban sorolja fel a személyiségvédelmi eszközöket, még nem következik az, hogy valamennyi szankció valamennyi esetben alkalmazható. Az adott eset körülményei megvalósíthatatlanná tehetik az egyes jogkövetkezmények alkalmazását. Így ha a jogsértés természeténél fogva egyszeri, nem folytatólagos, akkor nincs értelme a jogsértés abbahagyására kötelezésnek, és eltiltásnak a további jogsértésről. Ha a bíróság ítéletében megsértette a személyhez fűződő jogokat, ezt a szankciót nem lehet alkalmazni, hiszen csak általánosságban lehetne kimondani a további jogsértésektől való tartózkodást, amely felesleges, hiszen törvényi kötelezettség.

Ugyanígy nem értelmezhető az eredeti állapot helyreállításának, a jogsértéssel előállott dolog megsemmisítésének, jogsértő voltától való megfosztásnak az alkalmazása, különösen nem alkalmazható ez az ítéletre. A szankciócsoportot a jogalkotó arra az esetre találta ki, amikor a jogsértés valamilyen tárgy (leggyakrabban hangfelvétel, fénykép, könyv) útján valósul meg, vagy a jogsértés következményeképpen jön létre valamilyen tárgy. Ha a jogsértő helyzet felszámolására nincs más lehetőség, akkor ezt a szankciót lehet alkalmazni, amely ténylegesen fizikai megsemmisítést, megfosztást jelent. E vonatkozásban azonban az ítélet nem tekinthető tárgynak, az ítélet fizikai megsemmisítése, vagy jogsértő részétől való megfosztása – kvázi megváltoztatása -, különösképpen az eredeti állapot helyreállítása – olyan helyzet létrehozása, mintha az ítélet meg sem született volna -, képtelen jogi helyzetet hozna létre, számos okból. Egyrészt a személyhez fűződő jogok érvényesítésére vonatkozó igény az általános szabályok szerint évül el. A jogbiztonság követelménye azonban szükségessé teszi - még a rendkívüli jogorvoslat körében is - egy határidő meghatározását, amelyen túl az ítélet rendelkező része többé vitássá már nem tehető, és a jogalanyok abban bízva alakíthatják jogviszonyaikat, hogy a jogerős ítélet már nem változhat meg. Az ítéletről elméletileg – mint az ismertetett esetben is – nemcsak a rendelkező rész által érintett fél, hanem ebből a szempontból kívülálló is állíthatja, hogy személyiségi jogait megsértette, ennek viszont nem lehet kihatása az ítélet által ténylegesen érintett felekre. Az ítélet megsemmisítése, az ítélet jogsértő voltától megfosztása teljes egészében ellentétes az eljárásjog logikájával, és a gyakorlatilag erre lefordítható hatályon kívül helyezés és megváltoztatás jogát nem adhatja a másodfok helyett más bíróság kezébe.

A jogrendszer egészének működése szempontjából tehát csak objektív szankcióként a jogsértés megállapítása és az elégtételre kötelezés, továbbá szubjektív szankcióként a kártérítés és a gyakorlatilag nem alkalmazott közérdekű bírság jöhetne szóba.

Számos eset ismertetése során az olvasó kevés vagy pontatlan információval találkozhat ahhoz, hogy abból egyértelmű következtetést lehessen levonni a bemutatni kívánt bírósági döntések elemzésére. A *Perpatvar a Busa-cseppekért – tizennégy éven át* fejezet (127.-131. o.) ismerteti az ügy egy – végrehajtási szakba került - részletét. Az ismertetés szerint a végrehajtást elrendelő bíróság kirendelt egy helyi bírósági végrehajtót, aki az ügyet megküldte a későbbi árveréssel érintett ingatlan szerint illetékes bíróságnak, amely kijelölt egy ottani végrehajtót, ezt követően az a bíróság más intézkedést nem is tett, hiába fordultak hozzá bármilyen kérelemmel. A későbbiekben a végrehajtást elrendelő bíróság a végrehajtási lapot visszavonta, vagy a végrehajtási záradékot törölte, a végrehajtást felfüggesztette, ettől függetlenül az utóbb kirendelt végrehajtó az árverést ezután mégis megtartotta, mivel nem kapott értesítést a végrehajtás felfüggesztéséről, a határozatot a bíróság csak az általa kijelölt végrehajtónak küldte meg, holott az iratokból tudhatott volna arról, hogy más végrehajtó jár el. Egyrészt ezekből az információkból nem állapítható meg az, hogy a végrehajtás elrendelése hogyan történt – végrehajtási lap kibocsátása vagy megfelelő okirat végrehajtási záradékkal ellátása -, de ennek van az ismertetés szempontjából a legkisebb jelentősége. A rendelkezésre álló adatok alapján nem jelenthető ki, hogy a bíróság elkövetett volna bármilyen jogszabálysértést. Mivel az eredetileg kijelölt végrehajtónak az adós lakóhelye szerint illetékes végrehajtónak kellett lennie, feltehetően az ügy más végrehajtóhoz azért kerülhetett, mivel végrehajtási cselekményt az ingatlan fekvésének helyén kellett foganatosítani. Ekkor viszont a Vht. 33.§ (1) bekezdés rendelkezései szerint az ügygazda végrehajtónak közvetlenül az illetékes végrehajtót kellett megkeresnie, és nem az ingatlan fekvése szerint illetékes bíróságot. Ez utóbbi bíróságnak a végrehajtás folyamatában nincs szerepe, kérdéses, hogy milyen kérelmekre kellett volna reagálnia, illetve kétséges, hogy egyáltalán kellett-e iratokat megkapnia, ha az ügygazda végrehajtó a jogszabályok alapján járt el. A végrehajtást elrendelő bíróságnak a megkeresett végrehajtó személyéről nem is kellett tudnia (az ügygazda végrehajtónak erről a bíróságot nem kellett értesítenie, és olyan kijelentés sem tehető, hogy erről a bíróságnak az iratokból tudnia kellett volna, hiszen a végrehajtás foganatosításával kapcsolatos iratok az ügygazda végrehajtónál vannak). A határozatot a bíróság az ügygazda végrehajtónak kellett, hogy megküldje, a megkeresett végrehajtónak nem, azzal együtt, hogy a határozatot feltehetően az adós is megkapta. A hiányosan felvázolt esetből felmerülő kérdések megválaszolása nélkül állást foglalni abban, hogy ki és mennyiben követett el jogsértést, nem lehet.

A *Huszonkét év alatt nem sikerült elintézni* című fejezet (123.-126. o.) *A bíróság a kérelmet elutasítja* alcímében a könyv azt taglalja, amikor a fél *felperesként* egy ingatlan tulajdonjogával kapcsolatos pert első- és másodfokon is elveszített, a Legfelsőbb Bíróság azonban felülvizsgálati eljárás során a jogerős ítéletet hatályon kívül helyezte, az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasította. Az új eljárásban a felperes első- és másodfokon is pernyertes lett. Ennek ellenére időközben perbeli ellenfele kérelmére a bíróság elrendelte a végrehajtást, amelynek felfüggesztését a felperes kérelme ellenére – feltehetően a Legfelsőbb Bírósághoz érkezett a felfüggesztés iránti kérelem a felülvizsgálati kérelem előterjesztésekor – a bíróság nem látta szükségesnek. A végrehajtás során azonban az érintett ingatlant elárverezték. Így hiába nyerte meg a pert, az ingatlan már sehol nem volt. A végkövetkeztetés : *„...a bíróságok kiváló munkájának köszönhetően elveszítette az*

ingatlanát.” Nem tisztázott azonban, hogy a pervesztes felperessel szemben miért indult végrehajtási eljárás. Ha nem volt viszontkereset, a felperest a bíróság az alperes perköltségében, esetleg az állam által előlegezett illetékben és költségekben marasztalhatta. Az alperes végrehajtási eljárást csak a saját perköltségei vonatkozásában kérhetett. Ha így volt, milyen összegű volt a perköltség? Milyen okból nem történt önkéntes teljesítés? Mi volt a felfüggesztés iránti kérelem indoka, és milyen okból utasította el a Legfelsőbb Bíróság a kérelmet? Az eljárás milyen szakaszában történt az árverés? Célszerű lett volna közölni a kereseti kérelem tárgyát is, hiszen az ingatlannal volt összefüggésben, de az ingatlan tulajdonjoga előzőleg abból következően a felperest illette meg, tehát a kereset nem a tulajdonjog megszerzésére irányult. Viszont mi köze volt az ingatlanhoz? Mindezen kérdések megválaszolása nélkül állást foglalni abban, hogy ki és mennyiben követett el jogsértést, ebben az esetben sem lehet.

A tanulmány összességében arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy nagyon alapos és tárgyilagos elemzést kíván annak a megállapítása, hogy az ügyben a bíróság elkövette-e a hivatkozott jogszabálysértést, amennyiben igen, annak volt-e a következménye a fél szempontjából bekövetkezett hátrány.